

ЗВІТ
про результати участі представників Державної установи «Центр пробації»
у роботі Багатосторонньої робочої зустрічі щодо
впровадження громадських санкцій та заходів,
що відбулася 15-16 листопада 2018 року
у м. Страсбург (Франція)

Директор Державної установи “Центр пробації” Олег Янчук і начальник відділу міжнародного співробітництва Державної установи “Центр пробації” Владислав Клиша взяли участь у Багатосторонній робочій зустрічі щодо впровадження громадських санкцій та заходів під патронатом Відділу з питань співробітництва у галузі кримінального права Ради Європи, що відбулася 15-16 листопада 2018 року у м. Страсбург (Франція).

На обговорення учасників заходу виносилися питання перспектив впровадження рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec (2017)3 “Європейські правила щодо громадських санкцій і заходів” та CM/Rec (2018)8 “Відновне правосуддя у кримінальній юстиції”.

Програмою заходу передбачалося обговорення питання щодо принципів, за яких має відбуватися належне впровадження громадських санкцій і заходів в державах-членах Ради Європи, питання організації діяльності служб пробації, їх структури, завдань і функцій, взаємодії з іншими органами і установами, практики застосування інструменту оцінки ризиків і потреб (RNA) обвинувачених і клієнтів пробації, планування індивідуальної роботи з правопорушниками, ефективної реалізації громадських санкцій та заходів підтримки реінтеграції і зменшення повторних правопорушень (нагляд, регулярне проведення оцінки прогресу виправлення правопорушника, перегляд плану індивідуальної роботи), питання відновного правосуддя та роботи з постраждалими від злочинів, взаємодії між в'язницею і пробацією в частині підготовки засуджених з установ виконання покарань та їх ресоціалізації, а також важливості ролі персоналу, від якого залежить ефективність виконання громадських санкцій і заходів.

Досвід Ірландії

На обліку Служби пробації Ірландії перебуває 15 тис. клієнтів та щороку складається 8 тис. досудових доповідей для подання до суду.

Громадські роботи призначаються на період з 40 до 240 годин, які також можуть бути замість позбавлення волі у разі, якщо строк призначеного судом ув'язнення передбачає період до одного року.

У разі застосування умовно-дострокового звільнення (not Parole but Community Return Program) засудженого з в'язниці, зазначена особа потрапляє на пробацію, на яку може покладатися обов'язок під час реалізації пробаційного нагляду у виді громадських робіт, електронного моніторингу або інші передбачені законодавством обов'язки.

Ірландська пробація фокусується на двох напрямках роботи: застосування інструментів оцінки ризиків (оцінка ризиків для складання досудових доповідей, оцінка ризиків під час застосування умовно-дострокового звільнення з в'язниць; у

великих містах сформовано відповідні групи із застосування оцінки ризиків) та здійснення нагляду і реабілітації клієнтів пробації (громадські роботи, нагляд за звільненими з випробуванням, нагляд за звільненими умовно-достроково, особливо за звільненими з в'язниць довічниками та звільненими особами, які засуджені за злочини проти статевої недоторканості).

Цікавий досвід щодо роботи із засудженими, які мають нетривалі строки ув'язнення. Працівник, який працює в установі виконання покарань, формує список осіб, які мають короткі строки позбавлення волі, з метою забезпечення належної підготовки їх до звільнення, враховуючи, що така категорія засуджених частіше вчиняє нові правопорушення після звільнення з установ виконання покарань.

Судді часто скаржаться, що досудові доповіді довго готуються, але в середньому подаються такі доповіді протягом семи діб.

Досвід Ірландії свідчить, що реабілітація більш можлива під час перебування на пробації, аніж у в'язниці.

Викликами розвитку пробації є: постійне балансування між тим, що чи пробація повинна бути більш каральною, чи реабілітаційною, особливо в очах журналістів і мас-медіа; є складність у пошуку і підборі необхідного персоналу; установлення належної взаємодії зі службами і надавачами послуг клієнтам пробації для задоволення криміногенних потреб ("банк ресурсів"), не вирішення яких може бути причиною повторного злочину; пошук можливостей необхідного застосування мультидисциплінарних підходів у вирішенні комплексних проблем, пов'язаних з виправленням і ресоціалізацією правопорушників на пробації.

У фокусі ірландської пробації завжди перебувають інтереси трьох категорій зацікавлених сторін: постраждалий від правопорушення, правопорушник і громада зі своїми можливостями у послугах ("банк ресурсів") для постраждалого і правопорушника.

Відновне правосуддя в Ірландії впроваджено з 1990 року, у 2009 році створено Національну комісію з питань відновного правосуддя. У 2017 році прийнято Закон про захист прав постраждалих від правопорушень.

Після прийняття Радою Європи нової резолюції CMRec (2018)⁸ "Відновне правосуддя у кримінальній юстиції" у структурі Служби пробації в листопаді 2018 року створено відділ з питань відновного правосуддя та роботи із постраждалими від правопорушень.

Процедура відновного правосуддя розпочинається після того, коли правопорушника визнано винним і суд приймає рішення про початок такої процедури.

Також ця процедура може початися під час нагляду і реалізації плану індивідуальної роботи із правопорушником, що ініціюється працівником пробації.

Досвід Швейцарії

Громадські роботи призначаються на період до 720 годин. Також у разі застосування умовно-дострокового звільнення можуть призначатися громадські роботи на період до 420 годин як обов'язок.

Враховуючи складну ситуацію на ринку праці, часто залучаються громадські організації для надання можливості реалізувати такий обов'язок.

Досвід Естонії

Пробація розпочала своє функціонування у 1998 році.

Громадські роботи виконуються протягом двох років, підготовка до звільнення з установ виконання покарань здійснюється за шість місяців.

Функціонує єдина база даних справ клієнтів пробації, впроваджено у практику пробаційні програми, а інструмент оцінки ризиків базується на англійському інструменті OASys.

Застосовується електронний моніторинг з можливістю тестування на наявність алкоголю в організмі клієнта, моніторинг застосовується на один рік. Пробація приймає рішення або це буде радіобраслет для контролю перебування правопорушника на домашньому арешті, або GPS-браслет для контролю переміщення клієнта. До умовно-достроково звільнених також застосовується електронний моніторинг.

Пробація виконує функцію контролю за звільненими умовно-достроково з установ виконання покарань.

Система пробації між персоналом і правопорушником базується на принципах партнерства, а не контролю. Є функція роботи із жертвами злочинів.

У юрисдикції служби є дома напівдороги, у яких звільнені перебувають шість місяців, а продовжити цей період можна ще на такий же період (фокус на звільнених, які мають проблеми з місцем проживання, доступністю роботи або доходу, відсутністю оточення, яке може підтримати звільненого після звільнення з в'язниці).

Є мультидисциплінарна програма співпраці з поліцією та іншими службами під час роботи із клієнтами високого рівня небезпеки та тими, які вчинили статеві злочини (МАРРА).

Реалізуються реабілітаційні програми для роботи з алко- і нарко- залежними правопорушниками та з особами, які вчинили статеві злочини та інші (вид програми призначає суд).

Підготовка досудової доповіді обмежується 14 днями.

Пробація виконує функцію нагляду за умовно-достроково звільненими (структура підстав звільнення із тюрем закритого типу: питома вага звільнення до відкритих в'язниць у загальній кількості підстав звільнень становить 10-15%, застосування умовно-дострокового звільнення у 25-30% випадків, по кінцю строку звільняється 50-60%).

Матеріали про умовно-дострокове звільнення направляються до суду автоматично. До передачі матеріалів до суду складається оцінка ризиків шкоди, яку може потенційно завдати особа, та ймовірність повторного злочину.

В Естонії практикується волонтерство стосовно засуджених, які готуються до звільнення. Волонтер призначається за шість місяців до звільнення та після звільнення працює з особою протягом шести місяців.

Модель роботи із правопорушником неповнолітнім, який звільняється із установи виконання покарань: кейз менеджер (управляє справами до десяти правопорушників), офіцер пробації (налагодження контактів із сім'єю, на обліку до 15-ти правопорушників), соціальний працівник.

Система оплати праці передбачає більше коштів для працівників пробації, які працюють з пробаційними програмами, правопорушниками, які вчинили злочини проти статевої недоторканості та інші категорії, що потребують особливих знань і навичок.

Впроваджено систему балів на місяць, залежно від класифікації видів активностей, що виконує працівник пробації станом на певний період, та від цього залежить рівень заробітної плати.

Старший офіцер підрозділу пробації повинен мати досвід роботи на нижчих посадах протягом двох років.

Професійна підготовка новоприбулих працівників здійснюється протягом шести місяців (призначається наставник у підрозділі пробації новоприбулому працівнику). Є система підвищення кваліфікації, що є необов'язковою, і реалізується за бажанням працівника. При цьому мотивація персоналу вчитися досягається обов'язковою необхідністю постійно підвищувати свій професійний рівень, щоб мати право на роботу з важкою категорією клієнтів та відповідно отримувати більшу заробітну плату.

Є профсоюз пробації, керівництво якого обирається на три роки, має свій бюджет (профсоюз пробації є ефективним інструментом спілкування із тюремною службою Естонії).

Досвід Румунії

Розроблено інструмент оцінки ризику за підтримки Канади у 2014 році, є відповідне програмне забезпечення, що зараз пілотується.

Інструмент включає розділ інформації щодо протективних факторів правопорушника, на які можна спиратися під час планування індивідуальної роботи з правопорушниками.

Досвід Румунії свідчить, що інструменти оцінки ризиків повторних правопорушень в країнах, де він застосовується, завжди має бути валідований (підвищений рівень достовірного прогнозу ймовірності повторних правопорушень) на даних саме стосовно своїх громадян, враховуючи свої національні особливості.

Досвід Норвегії

Громадські роботи призначаються на період від 30 до 420 годин, що необхідно відпрацювати протягом 30 діб протягом року. Зміст громадських робіт визначається пробацією. Громадські роботи можуть виконуватися на базі громадських організацій.

Мета громадських робіт носить реабілітаційний контент та можуть виконуватися навіть у вихідні дні.

Оцінка ризиків базується лише на оцінці потреб правопорушника і аналізу наявних сервісів для їх вирішення. Система цифрового підрахунку за балами не здійснюється.

Рівень повторного правопорушення є таким: 21% через 2 роки після зняття з обліку пробації, 25% – 3 роки. У середньому успішно проходять усі умови пробації 91%, а успішно пройшли без попереджень – 65%.

Суддя може призначити або чотири місяці позбавлення волі або на пробацію у виді домашнього "позбавлення волі".

Позбавлення волі може відбуватися удома із застосуванням електронних браслетів, якщо засудженому необхідно виконувати якісь дії у відкритому суспільстві (робота, навчання, лікування інше).

Досвід Фінляндії

У Фінляндії функціонує Агентство з питань кримінальних санкцій.

Виконання громадських санкцій визначено Законом про виконання громадських санкцій (2015). Досудова доповідь запитується прокурором. Громадські роботи призначаються на період від 14 до 240 годин.

Досвід Іспанії

Генеральний директорат тюремної адміністрації перебуває у компетенції Міністерства внутрішніх справ Іспанії.

Застосування громадських санкцій збільшилося у 2004-2007 роках після відповідних законодавчих змін.

На обліку пробації перебуває 82 тис. клієнтів при населенні у 46 млн. громадян.

Цікавий досвід, що громадські роботи застосовуються на період до 90 днів (не призначається саме кількість годин як в Україні і більшості країн) із залученням правопорушника до групових заходів виховного характеру (без участі саме у пробаційних програмах, якщо злочини нетяжкі), та більше 90 днів із участю у відповідних програмах (якщо, наприклад, злочини проти статевої недоторканості). Протягом доби виконується від двох до восьми годин громадських робіт.

На озброєнні пробації десять пробаційних програм, які застосовуються до 81% правопорушників у загальній чисельності клієнтів.

Дуже добре розвинута система співпраці з органами місцевого самоврядування, що перекривають криміногенні потреби правопорушників ("банк ресурсів").

Досвід Португалії

Служба пробації і Служба тюрем роз'єдналися у 2012 році.

Пробація Португалії охоплює три сфери: складання досудових доповідей (схоже до українського досвіду: "досудова пробація"), здійснення нагляду (укр. досвід: наглядова пробація) і нагляд за звільненими з в'язниць (укр. досвід: пенітенціарна пробація).

Пробаційний нагляд може застосовуватися замість призначеного судом тюремного ув'язнення до засуджених, яким позбавлення волі передбачено до п'яти років, що також законодавчо схоже до українського законодавства.

Після змін у законодавство у 2007 році відбулося зростання клієнтів на обліку пробації.

Від часу розробки до повномасштабного застосування інструменту оцінки ризиків (RNA) пройшло 6 років (2010-2016 період розробки, пілотування і валідації).

Застосовується електронного моніторинг в пробації, що координується Національним центром моніторингу та десятьма командами з питань моніторингу (технічні працівники і працівники, які постійно комунікують із суддями щодо прогресу застосування електронного моніторингу, та у разі порушення умов електронного моніторингу швидко приймають рішення по заміні цього обов'язку на більш суворі заходи кримінально-правового характеру).

В Португалії немає даних щодо рівня рецидивізму після зняття з обліку пробації (така статистика не ведеться в Португалії).

Щороку складається близько 20 тис. досудових доповідей.

У разі застосування умовно-дострокового звільнення після двох третин строку позбавлення волі можуть призначатися громадські роботи як обов'язок з подальшим перебуванням на обліку пробації.

Досвід Нідерландів

Громадські роботи призначаються на період до 240 годин.

Цей вид покарання є популярним і найбільше застосовується в Голландії, ніж інші покарання.

1 день тюремного ув'язнення може замінюватися двома годинами громадських робіт (якщо засуджений заперечує проти зміни, рішення приймається суддею, а не прокурором).

76% справ щодо громадських робіт виконуються успішно та без порушень клієнтами. У загальній структурі клієнтів пробації 24% є правопорушники, які вчинили злочини проти власності, 1% - злочини проти статевої недоторканості.

Служба пробації в Голландії здійснює нагляд за виконання громадських робіт правопорушниками, які вчинили злочини проти статевої недоторканості (останнім часом відмічається "цікава" практика, коли судді позначають один день тюремного ув'язнення, а опісля громадські роботи).

Зазначене обумовлює низьку чисельність засуджених у в'язницях, а вільні тюрми навіть здаються в оренду іншим державам.

Висновки, отримані після ряду досліджень, що проводилися експертами Ради Європи з питань пенології та суміжних до цього наук і практик

Завжди існує спротив під час розробки і застосування нових інструментів в пробації (наприклад інструменту оцінки ризиків і потреб).

Місія пробації повинна бути "не протидіяти спротиву" і "не полювати за помилками"; треба робити висновки і діяти, поліпшуючи свою роботу.

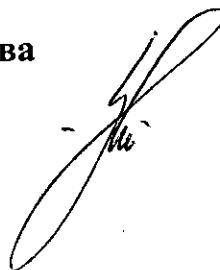
Під час роботи із правопорушником, який на пробації, повинна бути спільна робота працівника і клієнта.

Належне ведення справи правопорушника повинно передбачати належну координацію роботи з ним.

Впровадження і поширення досвіду застосування нових інструментів пробації повинно здійснюватися після відповідних досліджень.

Необхідно постійно здійснювати оцінку дієвості інструментів пробації.

**Начальник відділу міжнародного співробітництва
Державної установи "Центр пробації"**

В.І. Клиша

О.Б. Люк